

Dress and ornament of the Southern
Zanabala Tribes (in Zala dialect) K13/27
Ser 447 (9) K13/27

H. V. Mhlongo.

12
1
12

1

1b

Tingubo nekuhloba.

Unwanwa ufike atalwe nje. Angembathi lutho. AGe egqobwa ngemafutha nje ma esegetiwe. Kunesimwe sikhathi agqobwe nje noma engagetiwe kwedelwa kokuBa mafutha amkhulise. Amfudumete. KuBaswe unilo lakukhona khona unwanwa.

Kuthi ke la esehlala edelwe sigege. Sediwa unina. Ambinqise sona elukhelweni, yikhona sitofihla ngembili, makuyinombatana. Ekhanda angagundi, ote agunde eseyamba. Esesusiwe nakeliGeleni lenina.

Ma seiyamba ingane, ke, itogunda ihloko ngeligaba. Iphucule (or iphuqule). Ishiye siqhova ngembili. Tikhule futhi.

2

Isishiya nje siqhova lesi, yedela kokuBa iBonakalise kokuthi ayive iphuqule ngoBa kufiwe. Njalo ke njengoBa ikhula ingane itogunda ishiye siqhova ngembili.

Ngitokhuluma ngengane yenombatana. Itoloku igunda nje ishiye tichova. Kunesimwe sikhathi itoshiya siqhova ngembili, ishiye nesimwe ngemuva. Ishiye netimwe emaqeleni. Igunde tindlela, tindlela, tindlela .

Tihlume cede tinwele iGuye igunde njalo yede netimwe timbo tetichova ekhanda. Igundwa unina, noma yinombatana yekhwaGo. Noma nje ufwana ekhaya ma ekwati kugunda kahle. Akukhethile munu Inqoba ununu ma ku owekhaya ulungile angamgunda lowe nogundayo.

3

Ithomba cede inombatana iphucule lokhe likhanda. Igqobe liGomvu, utimba nelikhanda kute kuphele lisonta lonke.

Ma sekuhlume tinwele, ke, ishiya uMsunu kanina. Lesimbo sediwa kanje:- Inombatana igunda lucezu lwehloko, iluphucule. Ishiye sihluthu ngahlamwe. Iseluke iseluke sihluthu, kuthi la

RM/

K13/27

Ser 447

tinwele setingangemunwe, itiphothe. Itifake li6omvu. Tide tidilike cede, tithila setishaya eqaleni itishuke ti6e mnyama. Yeluke ngahlamwe yede kona loko.

Ithi la nangahlamwe setikhule tadilika tineli6ovu, itishuke tokhe setilingana.

Yede GOINUKWEMITHA.

4 Gcinukwemitha wediwa kanje:- Tinywele tisuke setilingana phela ngesikhathi umunu ephothula UMSUNUKANINA. A6e setiphotha ke tokhe atigqobe li6ovu yokhe ihloko, ngakandle kwaketihlafunweni, laba lakuphuma khona mahlontlo.

Ashiye tinywele netingangesandla Tona, ke, tiphothwe tike mnyama. Sihova si6e 6omvu. Si6ophwe ngenambo nje. Uma siside kakhulu, sincumwe sashaye esiphongweni, ngehla kwemehlo. Umunu, ke, ma edenje kuthiwe useshiye.

GOINUKWEMITHA.

Emva kwaGcinukwemitha, ke, inombi ishiya UMPHUKULO. Umphukulo, ke, wediwa kanje wona:-

Tinywele tiyekwa ti6e tide tishaye ngedasi kwemahlombe ngemuva. Ti6e setakhelwa ngebuhlalu nobuhlophe, kahle, nge6unono, ekugqineni kwato, ngebucikwe 6e6anu nge6anu.

5 Ngembili tingumwe tikhawule emehlweni. Emaqaleni ti6e tide tishaye ezaleni, timboze tindle6e. Tigqo6wa ti6e 6omvu ngemuva nangembili. Ti6e mnyama emaqaleni.

Tokhe letimbo ke tediwa yinombi ingakashadi, isaganile. Kuthi ke ngelilanga lekushada, inombi ishuke luhlata. Yede LISHONI. Lishoni lediwa kanje:- Kufike kuklamwe luhlata. Luklamwe, luklamwe, luklamwe, 6eselugqo6wa li6ovu. Tiklamwe

RM/

futhi tibeke etulu. Afake uqhele ngakasi kwelishoni ngetindlebeni. Loqhele ubomvu, unetiqhoma netibomvu tikhungelwe kuwo yokhe indawo. Tithambile tifana neboya beligusha, kepha kubomvu.

Kusuka etihlakaleni kute kuggine ekhathi nengalo afake isimbi nekomvu, ihambe incunwa njengebusengi. Esinceni ibince ligqila, ithele buhlalu etulu kweligaila. Etitshweni ifake busengi ma inabo. Etingalweni netifuphi ifake amasinda ma inawo. Iphathe umbese netosina ngawo.

6 Ithi ke ma seyicedile kusina, iliwise LISHONI. Yede LIMFOMFO. Limfomfo lediwa kanje, kufike kugqobwe libomvu etinyweleni. Libuye liklanywe nje, ke, besekugqobwa amafutha kuhlanganiswe. Gesetikhamwa, ke tibe sikhuthu, tibeke kasi. Kuthiwe limfomfo ke lelo.

Yibafati ke nabeda limfomfo. Noma beyibashakati, noma sebeyitimadi neticinile nje, baleda limfomfo. Kuthi njalo, lowo notithandelayo ephothe unyaba, unyaba nelimfomfo yimvunulo yelikhanda kubafati. Babe sebeda uqhele (noma uchele), bawubeke etulu, elukhakhayini. Yiwona behloniphe ngawo ke ukute kubonakale kokuthi bagqagqile.

Kwanele kwaqhamuka titolo cede kwase kuBa Khona tindwangu netibinqwayo. Nebuhlalu futhi nobuthengwayo tithungelwe ngaBo tindwanguleto.

7 Ingane ibinca ingcasha (sigege) kuphela. Inombatana ibinca sishuba selithawula elukhalweni. ithenge sodwane (libayi nelincane), akhelwe ngebuhlalu, afakwe isephe yaseyini, imembathe emahlombe, aqhamuke ngemuva abophwe lifindo ngebibili eqaleni. Sodwane lo uphekwa abe mofu nganokubovu.

Ithenge indwangu, malukwambu noma yinobomvu, noma yin-
nehlophe, noma yineluhlata.

Litindwangu tikhona etitolo, setasikwa ta6a yitingqephu neti ngangemaduku ekushuqula ekhanda, taphethwa. Tiyalenga etitolo tokhe etabelweni laha. Inombatana ithenga umbala newuthandayo, ma ithanda ithenge malukwambu. Lendwangu ke
8 iyithatha iyicwale ngembali imbote sifu6a kepha ilibophele eqaleni lifindo libe ngemuva kweqala.

Esingeni ke ifaka umswibi (Guhlalu nobuhlophe nobuncane, bediwa bu6e yinambo nende bujijelwe esingeni noma yitikhathi netilishumi noma yinetilishumi nesihlanu, noma yimashumi nama6ili. Kuthi emaqaleni bu6ophwe ngenambo ijike, yakhelwe nge6uhlalu la ijika khona). Eqaleni ifake ingca6a (yi6uhlalu nobakhiwa bu6e yinambo neyisibebe nezungeze uqala yakhiwe nge6uqikwe. Nabamwe bayeda ibe nemaqhopho namahle. Kuthi ke, ngembali, ku6e khona ingca6a nenema6ala, noma yina6uhlata noma yina6omvu, noma yinanjani nje, kuye nge6uqikwe 6wemwakhi wayo. Lengca6a ibe sibebe nesingangesandla. Ilange ehlitiyweni le nekeqaleni).

9 Engalweni ifake lisinda libe limwe (nehambe ititholela lona emanombataneni namahulu). Esithweni ifake umugu u6e mumwe webusengi (neyambe itiahwagela wona emanombataneni namadala).

Engalweni kufakwa ingalo yangahlamwe. Esitshweni kufakwa sitsho sangahlamwe. Kuhlidekwa kwekuthi kutothi ma lamanomvatana eseyitinombi avunule ngato letino ti6e tiningi.

Inombi nayo yembathisa kwenombatana, ngo6a yembatha Sodwane, emahlomve, lifindo libophwe eqaleni ngembali. Ema6eleni yembathe malukwambu noma yiliduku neluyimubale nothandwa umniniwo alibophele eqaleni ngemuva. Afake amasinda etingalweni totobili afake busengi etitshweni toti6ili. Kuthi ke esinceni afake litusu

10 (Guhlalu nobakhiwa Guxubane nemabonki Gu6e hlophe nobu6uxu6i leyo ku6e tihlamvu telitusu netimnyama. Guthelwe ke esinceni ku6e kuhle ka6i).

Lobuhlalu akuwi kuyikuthi umunu uGuthengelwa ekhwa6o. Inombi iyaphuma i6ambe amatoho, ithole imali itithengele yedele koku6a ivunule nayo i6onwe tisiva teshele, ku6onakale kokuthi iyinombi nayo.

Kunesimwe sikhathi inombatana yefuye iyuku italele cede akhule amatinyane, ithengise ngato tuku esitolo ithenga Guhlalu netino netimwe natidingayo.

Kunesimwe sikhathi ilime umbila noma ubontshisi noma tindlu6u noma yimbumba, ithengise etitolo ithenge Guhlalu na6osodwane netino tokhe netifunayo

11 Ngemsino, ke, tinombi tiyavunula tishone tithi shi.

Kuye kuthi tinombi netingekagani tithunge Goma6ubane (6endwangu) na6afuphi 6ashaye emathangeni. Ngakasi tifake amabulukwe etindwangu.

Klukhalweni tithole Guhlalu nobumwe ti6ubinqa ti6uhize emahlombe 6uphume ngakasi kwemakhwapha, ngala, nangala. 6uncamule ekhathi kwema6ele.

Tifake tingqaba eqaleni. Tifake amasinda etingalweni tifake 6usengi etitshweni. Tifake amagalige etindle6eni (amacici e6uhlalu). Noma kusinwa noma kungasinwa tiyawafaka amagalige etindle6eni.

12 Tihla6elele ke Tisine ke Tiwushaye uhla6a ku6e sengathi u-tojabuka uhla6a. Tishaye tingane te6anu iminede ibeke etulu. (Amabulukwe lawa tiwafaka nje tiyati kokuthi titosantuta tisina) Goma6ubwane ufike 6ephekuka kahle nje. Ku6e kuhle ka6i.

Tinombi netiyitingoduso ke tona tibiaqa tidwa6a (tijwa6a) tokhe netiyinanga yemshakazi tibunge tijwa6a kanye naye tisine ke tisina naye. Yena akhombe ngembese wakhe . Ku6e kuhle ka6i.

13 Ngo6a phela kusuke kucale amajoda esina. Ashayelwe yi6anu 6okhe lihlombe. Akhishwe yitinombi. Tisine, tisine nato, tiyasina tisiva tihla6a lugenkle nolude (one or two miles) tizungeze tona tinombileti tingena tiphuma tincamule ekhathi kwetindlu, ti6uye telule tiye njengalahaya nje ti6uye futhi tishayeke la. Tona ke tedenjalo nje titokhipha tinombi.

Ticede cede tinombi kusina kungene tisiva. Tinombi ke tishaye lihlombe. Tishikisha tisiva kushunge luthuli. Ticede kushikisha tishaye sigenyane (kuye kusinwe ino nefwanayo kukhombwe ngala, ku6uye kukhombwe ngala ku6uye kukhombwe ngemuva ku6uye kukhonibwe ngembili, ku6uye kishaywe kuhlalwe kasi, kuthiwe dinkli kakhulu.

Kwediwa nje kukhona ligosa nelime ngembili li6akhuta. Leda tiga tekuba6onisa kwekuthi mange sekwediwa ino nethile. Lona ke liyatithihlita ngempela. Lilala ligule esuku nala6a na6aminayo, kunuka ligati enomweni ngo6a, unga 6aleka ma ungati uthi kutoliwa kanti cha kuyedlalwa.

14 Tangoma, tona atibiaqi kakhulu. Kepha tibiaqa nganokufanayo noma kwethwase injoda noma ku ufati.

Netimwe tibiaqa ma6u6wane. Tithele 6uhlalu etulu kwama-6u6ane. Tihize ngesikhumba sembuti naketingalweni tigqize ngesiyephu sembuti. Nangedasi kwema6olo futhi sigqize ngetiyephu timbuti.

Kuthi ehloko tiphothe nganokumnyama. Ti6e setithungela 6uhlalu no6uhlophe etinyweleni edasi nato.

Netimwe tibiaqa 6omalukwambu netimwe tibiaqa amabayi.

Tigqobe ugako ke etishweni naketingalweni nakebusweni naketimbeni wokhe, nje, naketingalweni, netimwe ke tifake busengi netimwe, njalo, tingabufaki etishweni edasi nato. Loko ke kuya ngekuthanda kwato.

- 15 Abanu nabafelweyo bona babonakala ngokungawagqobi amafutha. Gatiyeke nje tinywele tibe yiluthuthu. Notimba ungagqobwa mafutha. Nemabayi kuyekwe nje kube yiluthweshu netikhakha. Kute kufike lilanga lekuceda kuzila babe sebeya ekhwa6o beyogezwa ke bagumule bahlabelwe imbuti noma iyomo bageze ngemswani wayo.

Uma umunu efelwe yindoda ugeta ngeyomo. Uma efelwe yingane agetwe ngembuti.

Uma esegetiwe, ke, nenyama yadliwa, ke usetoticwala naye agqobe nemafutha a6e umunu, ayeke koku6a yiluthweshu njengeluhlanya. Abinqe kahle netijwaba tane netinothileyo njengebafati bokhe. Afake nebusengi bahe nebuhlalu bahe nemasinda ahe njengebafati bohe.

16

Abanu besilisa.

Unwanwa wefwana ubinqa sishu6a nesihlophe (uthenga indwangu nehlophe) nesikhawula emadolweni (emadolweni). Ekhanda agunde (agunje) ashiye siqhova ngembili.

Kuthi la eseqala koku6a libungwana abinqe tishu6a neti gili atibophele etingulwini totobili. Tibe hlophe.

Isiva, ke, ibinca tishu6a netimnyama. Tibe tine. Netigili tibe ketintlangothini toto6ili ti qhinelwe etingulwini toto6ili. Nesimwe si6e ngembili siqhinelwe ngemuva. Nesimwe si6e ngemuva siqhinelwe ngembili. Tishaye emaqakaleni. Ufike isiva isikitela nje ifake busengi etitshweni, naketingalweni. Bafake nemasinda etingalweni futhi.

RM/ Ekhanda igunde nje likhanda (lihandu) lokhe, ingashiyi siqhova.

17 ngembali, kojwa kutshi eqaleni langesandla sekudla, laha emantlontlweni. Agunde injawo (indawo) nengangemunwe, esusa ebusweni. A6e seshiya lungethe nolungagunjwe nolungangesandla.

Lutokwelukwa ke lolumema. Kuthi ke ma ithanda isiva ma iya kokweshela iluklame lu6e yisiqhova nje neside (nesije). Kuthi ke tinombi takhe timfake 6uhlalu kusona lesiqhova.

Letishu6a netiningi kutshiwa yitigansonso. Ngakoke isiva ibinca tigansonso. Kutshi ke ma titoshikisha tisiva tisu6ele ngato tigansonso. leti. Kuthi ke leto netitshanjayo tifake amabesho ato nje namahle.

18 Kuthi futhi uma isiva iti yambela iya koteshelela, nje, ihlobile, ifake amayembe namathathu emibala neyahlukeneyo etulu kwetigansonso. I6e se ifaka intolibantshi ngetulu kwemayembe lawo. Intolibantshi, i6e mnyama. Isiva ke iphathe umzaca neliwisa (liqakatha) nelihawu. Iyambe ke iqhenye iwe ngeluhlangothi. Iyambe lukeke njenganondlandla.

Amajoda nasetimise esimweni se6ujoda a6e esatibinca tigansonso, ngo6a tiyaghenyisa. A6e sebinca amabeshu. Kuthi ngemishaonke amajoda siva abince tishu6a netimnyama. Asu6ele ngata elungela kushikisha. Amajoda nasengasesheli ke wona abinca amabeshu. Asine ngawo. Nangato tokhe nje tisuku a-tiyambele ebince amabeshu.

19 Tisiva ke ekhanda tinqwata lithawula, noma yindwangu nje neyediwa i6e umbombuluka ijijelwe yediwe sicoco ehloko.

Ebusweni, ufwana ma esecala kunyepha, esetothomba, uye asike tihlanga netikhulu edasi kwemehlo. Ti6e tifuphi. A6e sesika ino ne6adi nengange6u6adi 6emunwe, i6e mbili, inqume ka6ili esihlathini. Isuke ngake ndle6eni ikhombe ngakekhaleni ku6uye kuthi ngedasi kwaletu kusikwe netimwe netitokwehla nesihlathi tibeke ngesilevini.

Nenombatana futhi ithi la isicala kuhlosa isike ebusweni ino nefwanayo nanesikwe ufwana. Yona ke ibuye isike tindumbuluzi tetihlanga etihluzini, nake lidandeni, ngetulu kwalapha ku bincwa khona. Tibe tine, tibe tine, ngala, nangala kwohlandla. Ku6e sekuthi wokhe uhlana wembathe imivimbo yetihlanga.

20 Naketingalweni futhi, nesisu naso sisikwe. Kunesimwe sikhathi inombi nje isike ikake iyaba imivimbo nemihulu nemifuphi.

Ku6e kuhle ka6i kuthiwe inombi yasibanibani yihle ihlobise utimba wayo nge tihlanga netihle. Ayinaso sidina ngo6a yalikhapha ligati neli6i.

Tino tekuhlo6a. Tinombi netisiva tihlo6a nge6uhlalu, nemasinda, ne6usengi.

21 Guhlalu 6wediwa yatinombi ti6wedele tisiva netitithandayo tikhode nga6o. Futhi tinombi tiyatichushela tona guhlalu tihlo6e nga6o yikhona tito6ukeka teshelwe yitisisiva. Kuthi nakemsindweni, makukhona tisiva takunesimwe sigodi titikhe, ti6e setiyeshela ke ngo6a ti6ona tivunule kahle nge6uhlalu. Futhi tingoduso tiyas6uchusha guhlalu tikhode nga6o etinganeni temtini, titedelele yikhona titotekwa ngo6a phela ingwe idla ngemabala ayo.

Amasinda ane6akhi 6awo nabawafundileyo. Ku6e sekuthi ke tinombi noma yitisisiva tiye kothenga tifake ke ti6e tihle.

6usengi futhi 6ugaywa yi6agayi 6a6o. Kuthi tinombi netisiva ti6uthenge tivunule nga6o. Tigqiza nga6o 6usengi. Amasinda tiwafaka etingalweni kanye na6o 6usenge futhi.

22 Guhlalu, ke, nakelukhalweni 6uyathelwa, nakesifubeni 6uyahizwa, nakemqaleni 6uyafakwa, naketihlakaleni ayafakwa amademeshe. Naketindlebeni 6wediwa amaqiqi, nakekhanda 6uyafakwa etinyweleni, nake tingu6weni 6uyathi ungelwa 6uhlobise.

Uma umunu ehlo6a ngaletino kusuke kusho ukuthi usecela amehlo. Usekhulile noma ewufwana noma eyinombatana.

Umunu nofelweyo uyayikhumula yokhe imvunulo yakhe angawagqobi nemafutha lawa.

Gasakazi gayativunula letino ngo6a gasethu6eni leku-6ukwa. Nebafwana nabagani weyo gayavunula ngo6a gasetokweshela ngo6a basebanqane. Gasetoganwa futhi.

Amachegu netalukwati atisatinaki tona ngo6a setigugile. Akusekho munu nototi6uka. Seta6ukwa taceda.

23 Tindle6e tiyasikwa nje ngesimbi ne6ukhali nengangemunese. Imbo6o inga6i yiyulu kakhulu. Ku6e sekufakwa luthi nolutongena cede lucine. Luhlale luhlale lucege. Kubuye ku6adwe uthi nje ufane nesivimbo. Nawo ke lowothi utofakwa khona (hona) endle6eni.

Kuthi ngemisino ke umunu afwake Guhlalu ke embo6weni yendle6e, 6ulenge. Ku6e kuble ke, ma ku ufwana ku6onakale kokuthi lisoka. Ma kuyi nombi ku6onakale kokuthi yi nombi impela. Inole6e seyinembo6o nelengayo nje.

24 Tilevu tona tiphuqwa ngeligaba. Ufiqe isiva sengathi yinombi, nje, kungekho ti6oya e6usweni. Ithi ke isiva ma isitekile yagqagqiswa, ma itshanda, inelihwanga, iphuqule ishiye umugqa wetinywele tithathe ehlafunweni tincamule etihlathini tiye tiyovana namajevu. Kuthi silevu sokhe si-phuqulwe sona.

Amakhehla ke wona aytishiya tilevu namajevu. Kuye njengekutshanja kwe munu. Ma etshanja umunu ushiya silevu nesicijileyo aseluke ligoja. Ma etshanja ashiye nesinelisango eluke amagoja nama6ili. Ma etshanja angaseluki. Asiklame nje. Ma etshanja ashiye ama jevu. Kunesimwe sikhathi aweluke, kunessimwe angaweluki.

Iminwe. Ayincumwa iminwe. Yitalukwati nemachegu nje na shiya tidipho netinje. Kunesimwe sikhathshi tshiye ludipho lwaqikishane noma elwesithupha esandleni sekudla. Tedela kubema,

25 nekuncida tingane. Ngo6a phela umunu utshi angaguga, tingane tidlale ngaye. Lichegu, ke, noma salukwati siqopholote ngeludipho, 6eve ngo6a sekukhala nje nokuyi ngane, kanti sekunci-dwe yisiwayi. Tesa6e ke netimwe. Titshi noma teyisa, teyise time kuje, tencenile kusionjela ngo6a sijwayi siyanciya.

Luhlo6o lwaNgun6ane lona luncuma indiki. Kuye kuthi nje, inombatana, noma ufwana sebetofujumalela kutshomba, 6ancumwe lilungu lekucala lacikishane. Lose6edi wejiwa ngelusuku mhla litulu licwe6ile. Kungekho nanelilojwa lifu. Nemoya uthulile ju. Kutshatshwe lidede lebulongwe, li6ekwe. Nesibuku si6ekwe. Nono yekuncuma i6ekwe esi6ayeni.

Angene ke umunu notoncumwa, esi6ayeni. 6ulongwe phela se6uvulwe imbo6o ekhatshi. Umunu ke notoncumwa a6eke umunwe wahe esibukwini. Inyanga yekuncuma, iwuthi khehle, elilungwini. Uqhashecede angene e6ulongweni ubole imbo6o uphumele ecuteni utikize hona utimbele wona, noma usuwufuna ungeke uphinde uwutshole. Leno ke yejiwa tinyanga tayo, nayo futhi tiyeda mhla litulu licwe6ile lingenalo nanelilojwa lifu.

Kutshenwa. Kutshenwa akutange kwediwe nete laha. Nekusoka futhi yino nengediwala kitshi. A6anu 6ajahe kutala. Imahla le nekutalwa ngayo ayithintwa ngekwediwa luphawu noma elwaluphi luhlo6o laha kithi. Iya yekwa nje ite ivushwe ke ise6ediswe.

Li6ovu Amanombatana ayaligqo6a li6omvu. Nemafulsha futhi ayawagqo6a. Phela uthetho weli6ovu liyaphaqula, lede umunu aphaquleke nonetinjuna, tuyavutshuluka, umunu atshi eligeta a6e esephaqulekile, esemuhle. (lime esikhundleni sika Powder).

Nengane nenqane ithiwa monquluzi ngeli6ovu. Kuthi mhla ligezwa, utimba wayo wesuleke kahle. Noma iqu6uka etimbeni, igqo6e lona cede kuwohloke.

Itinombi ke tiyaligqoba nje njalo, ma tiva kokutshi kuyadingeka.

28

Amafutsha wona agqobwa yiBanu besifatana nawo, njenge liBomvu. TinguBo taBo titshambiswa ngemafutsha. Baye bafuye tinguluBo batikhuluphalise cede batihlabe. Baxhoxhe amafutsha bawasebedise ke.

Amabayi akehaya afike aphekwe ngesigonswane (amagxolo) noma ngemagxolo emdoni. KuBile, kuBile, kwepulwe, kwenekwe. Kuthi sekomile kutshatshwe ke wona amafutsha axivwe, axivwe elibayini lelo lite litshophe, liBe ncwaba. Lenekwe ke elangeni, ate angenisise kulo amafutsha lawo.

29

Ma esengenisisiLe ke litshatshwe lombatshwe. Netimba nawo ugqobiwe ngemafutsha, ngoBa akuwe kuyimahloni kuBona inombi ixhutha amafutsha ngoBa utshetsho wahona lowo.

Bafwana bona abawagqobi nelite amafutsha. Futhi neli Bovu abaligqobi nelite.

Baligqina beseyitingane besaphatsh a yiBonina begqobwa neliBovu nemafutsha. Kuthi ke ma seBehlakanipha Banga lokothi Bagqobe amafutsha nakebusweni, naketimbeni. NeliBovu akaligqo-
6i.

Ino nabayedayo, yikuphalata. Bayaphalata ngempela. BaBa netindiwo taBo. Baphehle bulawu, baphalatele sidina siphele. Kuthi ma singapheli bazawule utimba wokhe kuphume ligati neli6i. Isiva ufike inemidumbu yetihlanga utimba wokhe uBone ke kokuthi yalikhapha ligati neli6i, ayisenaso sidina.

· END. S. 447